

DÜNYADA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

KAFKASYA ve ORTA ASYA'DA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Editörler

Mahmut Zengin - Abdurrahman Hendek

Yazarlar

Elnura Azizova - Osman Kamil Çorbacı - Gülnara Goca Memmedli - İlyas Erpay - Mehmet Korkmaz
Dilara Tinas - Alim Emin Yusufoglu - Sevim Ünal

**KAFKASYA VE ORTA ASYA'DA
OKULLARDA DİN EĞİTİMİ**

© Eserin Her Türlü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak
Ensar Neşriyat'a Aittir.

ISBN: 978-605-72730-3-1
Sertifika No: 50201

Kitabın Adı:
Kafkasya ve Orta Asya'da Okullarda Din Eğitimi

Editörler
Doç. Dr. Mahmut ZENGİN
Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK

Yayın Koordinatörü
Hulusi YİĞİT

Tasarım
Rümeysa DOĞAN

Baskı-Cilt
ÇINAR MAT. ve YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi
Ata Han No: 34/5 Bağcılar - İSTANBUL
Tel: 0212 628 96 00 Faks: 0212 430 83 35
Sertifika No: 4510

1. Basım
Aralık, 2023 /1000 adet basılmıştır.

İletişim
Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Düğmeciler Mah. Karasüleyman Tekke Sok. No: 7 Eyüpsultan / İstanbul
Tel: (0212) 491 19 03 - 04 Faks: (0212) 438 42 04
www.ensarneyriyat.com.tr siparis@ensarneyriyat.com.tr

KAFKASYA VE ORTA ASYA'DA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Editörler

Doç. Dr. Mahmut ZENGİN

Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Bölüm I: Azerbaycan'da Okullarda Din Eğitimi	11
<i>Doç. Dr. Elmura AZİZOVA</i>	
Bölüm II: Ermenistan'da Okullarda Din Eğitimi	47
<i>Dr. Osman Kamil ÇORBACI</i>	
Bölüm III: Gürcistan'da Okullarda Din Eğitimi	75
<i>Dr. Öğr. Üyesi Gülnara GOCA MEMMEDLİ</i>	
Bölüm IV: Kazakistan'da Okullarda Din Eğitimi	105
<i>Dr. Öğr. Üyesi İlyas ERPAY</i>	
Bölüm V: Kırgızistan'da Okullarda Din Eğitimi	141
<i>Prof. Dr. Mehmet KORKMAZ</i>	
Bölüm VI: Özbekistan'da Okullarda Din Eğitimi	179
<i>Dr. Öğr. Üyesi Dilara TINAS</i>	
Bölüm VII: Rusya'da Okullarda Din Eğitimi	217
<i>Dr. Öğr. Üyesi Alim Emin YUSUFOĞLU</i>	
Bölüm VIII: Türkmenistan'da Okullarda Din Eğitimi	261
<i>Dr. Sevim ÜNAL</i>	
Yazarlar Hakkında	283

ÖNSÖZ

Din olgusu tarihsel olarak birey ve toplum üzerindeki etkisini farklı şekillerde devam ettirmektedir. Modern dönemde dinin birey ve toplum üzerindeki etkisinin giderek azaldığına dair ortaya konulan tezler belli bir hakikati barındırmakla birlikte etkisinin tamamen ortadan kalktığı söylenemez. Günümüzde geleneksel inanç sistemleriyle kendilerini tanımlamayan bireylerin sayısında bir artış olduğu çeşitli araştırmalarla teyit edilmektedir. Bunun yanında inanç bağlamında yeni bazı tanımlama biçimleri de dikkat çekmektedir. Örneğin; kendilerini geleneksel dini inançlarla tanımlamayan ama sadece inançlı (affiliated) olarak gören ya da özellikle Avrupa’da kendilerini dini yok (no religion) olarak açıklayanların sayısı da artmaktadır. Bütün bu gelişmeler elbette ülkelerin din ve eğitim politikalarını da etkilemektedir. Yaşanan süreçler din eğitiminin kamusal alandaki pozisyonunu kaybedebileceği düşüncesini akla getirirse de tam aksine din eğitiminin okul eğitiminin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğine dair bakış açısı da giderek güç kazanmaktadır. Elbette din eğitiminin yeri ile ona nasıl bir amaç yüklendiği arasında önemli bir ilişki söz konusudur. Özellikle çok kültürlü ve çoğulcu toplum yapısının ortaya çıkardığı etnik ve dini çeşitliliğin bir arada yaşaması, barış ve huzurun temin edilmesi gibi

sosyolojik gerçeklikler nedeniyle din bir inanç sistemi olmasının yanı sıra sosyal ve kültürel bir olgu olarak da önemsenmektedir. Din eğitimi de bu amaçları gerçekleştirmede kültürler arası eğitimin kritik bir bileşeni olarak varlığını pekiştirmektedir.

Toplumsal uyum ve entegrasyon, nefretle mücadele gibi konularda ülkelerin geliştirdikleri politikalar için birçok alanla birlikte din eğitiminden de katkı bekledikleri tartışmasız bir gerçektir. Dinin aynı zamanda ülkeler açısından ulusal kimliğin koruyucu mekanizmalarından birisi olarak da görülmesi onun önemi ve yerini daha da sağlamlaştırmaktadır. Aynı zamanda din ve vicdan özgürlüğünün ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinde temel bir hak olarak tanımlanması da okul eğitimi içerisinde din eğitiminin yer almasının en önemli dayanakları arasında yer almaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına inandıkları dini veya felsefi anlayış doğrultusunda kamu otoritesinden bir eğitim talep etmeleri temel bir hak olarak değerlendirilmektedir.

Çok kültürlü ve çoğulcu bir toplumsal sistemde bireylerin dini ve kültürel anlamda en yoğun karşılaştıkları alanların başında okullar gelmektedir. Okul, çocuklara yaşadığı toplumun temel kültürel, tarihsel, dini ve manevi değerlerini aktararak kritik bir sosyalleşme mekanizması olarak işlev görürken, aynı zamanda farklılıkların ve çeşitliliğin belirli ölçülerle uyumunu sağlayan bir öğrenme ortamı da sağlamaktadır. Din eğitimi, neredeyse tüm toplumlarda üzerinde tartışılan bir konu olmakla birlikte bazı istisnalar dışında neredeyse bütün ülkelerde okul eğitiminin bir parçasıdır ve bu sürece katkı sağlayacak önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Ülkelerin eğitim sistemleri gibi din eğitimi uygulamaları da kendi dini, kültürel ve tarihsel kökleri ile yakından ilgilidir. Her ülke kendi şartları ve dünyadaki gelişmeler doğ-

rultusunda din eğitimine yönelik çeşitli politikalar ve uygulamalar geliştirmişlerdir. Ülkenin dini yapısı, din-devlet ilişkileri gibi unsurlar okullarda din eğitiminin yerini belirlemede önemli bir etkiye sahiptir. Ülkelerin din eğitimi ile ilgili tecrübe ve uygulamalarının bilinmesi, bu alanda ortaya çıkan ihtiyaç ve problemlerin nasıl çözüme kavuşturulacağı, çeşitlilik içeren bir toplumda herkesin memnun olacağı bir din eğitimi modeli ve yaklaşımının avantaj ve dezavantajlarının neler olabileceğine dair önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu amaçla dünyada farklı ülkelerdeki din eğitimi tecrübelerini bölgesel olarak ortaya koyacak bir kitap serisi oluşturulması planlandı. Ülkelerin bu konudaki tecrübelerinin bir bütünlük içerisinde ortaya konulabilmesi için temel bir çerçeve hazırlandı ve yazarların bu çerçeveyi dikkate alarak ilerlemeleri sağlandı. Ülkelerin yönetim ve dini yapısı ve din devlet ilişkileri, eğitim sistemi ve din eğitiminin bu eğitim sistemi içerisindeki yeri, din eğitiminin okul eğitimi içindeki hukuki statüsü, öğretim programları ve ders kitapları, din eğitiminde uygulanan temel yaklaşımlar ve içerik, kamu okulları dışında özel/ dini okullarda din eğitimi uygulamaları, din eğitimi alanına öğretmen yetiştirme süreçleri ve temel güncel tartışmalar bölümlerin yazımında dikkate alınan ana başlıklardır. Oluşturulan bu çerçeve ülkelerin din eğitimi ile ilgili gerçekliklerini önemli ölçüde ortaya koymaktadır.

Elimizdeki bu kitap bu serinin ilkinin oluşturmaktadır. "Kafkasya ve Orta Asya'da Okullarda Din Eğitimi" başlığını taşıyan kitapta ülkemizle kültürel ve tarihi bağları olan ve genel olarak Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasını oluşturan ülkeler ele alınmaktadır. Buna göre (alfabetik sırayla) Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya ve Türkmenistan okullarındaki din eğitimi bu kitapta

incelenmektedir. Bu bölgede yer alan ancak bütün çabalarımıza rağmen yazarı bulmakta zorlandığımız Tacikistan'ın kitapta yer almadığını üzülererek belirtmek isteriz.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok insanın gayret ve emeği bulunuyor. Öncelikle çalışmaya bölümlerini yazarak katkı sunan tüm değerli meslektaşlarımıza teşekkürü bir borç biliyoruz. Bu kitap çalışmasının gerçekleşmesine ve yayınlanmasına başından beri güçlü destek veren Deđerler Eğitimi Merkezi Direktörü Hulusi Yiğit'e ve onun şahsında Deđerler Eğitimi Merkezi'ne ve değerli çalışanlarına da teşekkür ediyoruz. Bu seri kitap çalışmasının Türkçe literatürde bu alandaki önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

İstifade edilmesi temennisiyle...

Mahmut ZENGİN & Abdurrahman HENDEK